

Κριμαία-Ταυρίς: Ένας Ελληνικός κόσμος που χάθηκε

Ελληνες στην Ουκρανία: Από το χρυσόμαλλο δέρας έως τη Φιλική Εταιρεία

Το φλέγον ζήτημα που έχει ανακύψει στην εμφυλιακή Ουκρανία ανέδειξε τις τελευταίες μέρες και ένα άλλο πολύ σημαντικό θέμα... Την παρουσία του ελληνικού στοιχείου στη χώρα και, πιο συγκεκριμένα, των συνολικά 150.000 Ελλήνων που ζουν σήμερα στην Ουκρανία και οι οποίοι τελούν υπό το φόβο και την ανησυχία που προκαλούν οι ένοπλες απειλές των νεοναζιστών εθνικιστών του «Δεξιού Τομέα» που έχουν πάρει τον έλεγχο της χώρας και απειλούν με εθνικές εικαθαρίσεις.

Μια υπόθεση 2.500 ετών...

Η παρουσία, ωστόσο, των Ελλήνων στην Ουκρανία και ιδιαιτέρως στην Χερσόνησο της Κριμαίας, έχει μακρότατη ιστορία, η οποία χρονολογείται ήδη από τον 6ο αιώνα π.Χ., οπότε και άρχισε η ελληνική εποίκιση στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας και στην χερσόνησο. Τα ερείπια των αρχαίων ελληνικών πόλεων Σεβαστούπολη, Παντικαπαίου (Κιμμέριος Βόσπορος), Χερσονήσου, Φαναγόρεια, Θεοδόσιας κ.ά. μαρτυρούν την παλιά δόξα των Ελλήνων. Χερσόνησος ονομάζεται σήμερα και επρόκειτο για μία από τις πόλεις που ίδρυσαν οι αρχαίοι Έλληνες σ' αυτή την περιοχή με τις τεράστιες γεωργικές εκτάσεις, προκειμένου να εξασφαλίσουν σιτηρά για την επιβίωση των δικών τους πόλεων-κρατών. Συγκεκριμένα στην πόλη ιδρύθηκε τον 6ο π. Χ. αιώνα αλλά σύμφωνα με τους αρχαιολόγους στις αρχές του 3ου αιώνα π. Χ., μεγάλο μέρος του αγροτικού πληθυσμού σκοτώθηκε από ξένους εισβολείς. Οι αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν την Κριμαία Ταυρίδα (αργότερα Ταυρική), σύμφωνα με το όνομα των κατοίκων της, των Ταύρων. Ο ιστορικός Ήρόδοτος αναφέρει ότι ο Ήρακλής όργωσε αυτή τη γη χρησιμοποιώντας ένα γιγάντιο ταύρο. Κατά τα τέλη του 5ο αιώνα αρχαίοι Έλληνες αποικιστές άρχισαν να εγκαθίστανται κατά μήκος της Μαύρης Θάλασσας. Ανάμεσά τους υπήρχαν Δωριείς από την Ήράκλεια Ποντική π οποίοι και Ίωνες από τη Μίλη που προσσημίστηκαν στη Θεοδοσία και το Παντικαπαίον.

Από το Χρυσόμαλλο δέρας...

Δεν πρέπει να ξενάμε πως εκεί βρισκόταν η μυθική Κολχίδα από όπου ο Ιάσονας πήρε το χρυσόμαλλο δέρας, δηλαδή το δέρμα (την προβιά) που απέμεινε από το κριάρι που έστειλε ο Νεφέλη για να σώσει το γιο της Φρίξο από τη θυσία που ήθελε να κάνει ο πατέρας του. Σύμφωνα με τον μύθο, ο βασιλιάς Αθάμας έχοντας πάρει τον χρονιμό από το μαντείο των Δελφών ότι ήταν ευθύνη του γιου του το γεγονός πως δε φύτρωσε το σιτάρι εκείνη τη χρονιά, αποφάσισε να τον θυσιάσει. Ήτοι η μπτέρα του Νεφέλη που οποία είχε πεθάνει, έστειλε από τον ουρανό ένα κριάρι με χρυσό δέρμα να τον απάξει από την επικείμενη θυσία. Το κριάρι λοιπόν άρπαξε τον Φρίξο και την Έλληνα και τους πήγε στην Κολχίδα. Εκεί ο Φρίξος θυσίασε το κριάρι στο Δία και χάρισε το δέρμα του στο βασιλιά της Κολχίδας, Αιώπη που τον φιλοξενούσε. Εκείνος το κρέμασε σε μια βελανιδιά στο δάσος του θεού Άρη και έβαλε έναν ακοίμητο δράκο να το φυλάσσει.

Στην Φιλική Εταιρεία

Η Φιλική Εταιρεία ήταν η σημαντικότερη από τις μυστικές οργανώσεις που σχηματίστηκαν για την

Το σπίτι της οδού Κράσνη (πάροδος N. 18) στην Οδησσό, όπου ιδρύθηκε η Φιλική Εταιρεία.

προετοιμασία επανάστασης για την απελευθέρωση των Ελλήνων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Ιδρύθηκε το 1814 στην Οδησσό (τέταρτη μεγαλύτερη πόλη της Ουκρανίας και σημαντικό λιμάνι στον Εύξεινο Πόντο) και σύμφωνα από τους παλαιότερους ιστορικούς, από τον Εμμανουήλ Ξάνθο, το Νικόλαο Σκουφά, Αθανάσιο Τσακάλωφ. Τέταρτο μέλος της, μινήθηκε ο Αντώνιος Κομιζόπουλος από τη Φιλιππούπολη.

Επίσης από τα πρώτα μέλη που μινήθηκαν ήταν και ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος (και μάλιστα κατά ορισμένες πηγές συνιδρυτής, πριν τον Ξάνθο που μινήθηκε αργότερα). Οι Φιλικοί αφού μυούνταν στην Εταιρεία έδιναν όρκο πίστης και επικοινωνούσαν με κώδικες, ψευδώνυμα και συνθηματικές λέξεις.

Οι Έλληνες της Κριμαίας από τον 18ο αιώνα μέχρι σήμερα

Οι Έλληνες της Κριμαίας διαιρούνται σε δύο ομάδες: Είναι οι λεγόμενοι Ελληνόφωνοι-Ρωμαίοι και οι Τουρκόφωνοι-Ουρούμ. Είναι Έλληνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας που προέρχονταν από την περιοχή του Πόντου που μετανάστευσαν και αποκινητάν την Κριμαία. Και οι δύο ομάδες μετανάστευαν στην περιοχή για πολλούς αιώνες (απ' τον 4ο αιώνα π.Χ. μέχρι και 17ο αιώνα μ.Χ.) από την Ανατολία, κυρίως από τον Πόντο. Οι τελευταίοι εντάθηκαν στην κοινωνική και πολιτισμική ζωή του τόπου, με αποτέλεσμα να υιοθετήσουν την γλώσσα των Τατάρων της Κριμαίας ως μπτρική γλώσσα.

Το 1777, μετά την προσάρτηση της Κριμαίας στη Ρωσία, η Μεγάλη Αικατερίνη διέταξε την εγκατάσταση όλων των Ελλήνων από τη χερσόνησο στη Βόρεια Αζοφική, έτσι έγιναν γνωστοί ως Έλληνες της Αζοφικής.

Μερικοί γλωσσολόγοι πιστεύουν ότι η διάλεκτος που ομιλείται από τους Έλληνες της Αζοφικής διαφέρει από την κοινή γλώσσα των Κριμαίων και ως εκ τούτου αποτελεί μια ξεχωριστή ομάδα γλώσσας αυτής. Οι Ουρούμ είναι Ορθόδοξοι Χριστιανοί.

Από τον 18ο έως τις αρχές του 20ου αιώνα, στον Καύκασο μετανάστευαν μαζικά οι Έλληνες από την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κυρίως από την περιοχή του Πόντου. Ο Ρωσοτουρκικός πόλεμος του 1828-29, με την προέλαση του ρωσικού στρατού προς το Ερζερούμ και την Αργυρούπολη και τον ενθουσιασμό που προκάλεσε στους τοπικούς ελληνικούς πληθυσμούς αλλά και τη συμφωνία ειρήνης με τη

Συνθήκη της Αδριανούπολης που ακολούθησε με την αποχώρηση των ρωσικών στρατευμάτων από την περιοχή, ανάγκασε ένα μεγάλο αριθμό Ελλήνων (περίπου 42.000) να ακολουθήσει τον ρωσικό στρατό, για το φόβο αντιποίων.

Η ρωσική κυβέρνηση και ειδικότερα ο τσάρος Νικόλαος Α΄ με απόφασή του, μετά από εισήγηση του στρατηγού Ιβάν Πασκέβιτς, τους εγκατέστησε στην περιοχή της Τσάλκας, όπου ίδρυσαν 27 αμιγή ελληνικά χωριά. Επί της Σοβιετικής Ένωσης αποτελούσαν αναγνωρισμένη ελληνική μειονότητα της Γεωργίας. Ιδρυσαν επίσης τρία χωριά στην περιοχή Γκομαρέπη.

Μέχρι το 13ο αιώνα που ήρθαν οι Τάταροι το Ελληνικό κράτος στη Χερσόνησο της Κριμαίας άκμαζε, μα και μετά η ελληνική παρουσία παρέμενε ισχυρή, κράτησε κάποια εδάφη στην Κριμαία, ενώ Βενετοί και Γενοβέζοι δημιουργούν λιμενικές εγκαταστάσεις, μέχρι να τα πάρουν οι Οθωμανοί το 1485. Ως το 1778, μέρος του ελληνικού πληθυσμού έμεινε σε εδάφη που του παραχώρησε η αυτοκράτειρα της Ρωσίας Αικατερίνη. Στη Σοβιετική ένωση του Στάλιν με διάταγμα το 1937 οι Ελληνικοί σύλλογοι χαρακτηρίστηκαν κατασκοπευτικοί, ακολούθησε, μια εθνοκάθαρση και πραγματική τραγωδία για το μικρό ελληνικό λαό της Αζοφικής. Κλείστηκαν τα ελληνικά σχολεία, το θέατρο, η εφημερίδα, καταργήθηκε το λαογραφικό συγκρότημα. Καταστράφηκαν ακόμα και όλα τα έγγραφα που θύμιζαν την ύπαρξή τους. Με ψευδείς κατηγορίες, εκτελέστηκαν όλοι οι Έλληνες διανοούμενοι, καθώς και χιλιάδες εργάτες και αγρότες ελληνικής καταγωγής. Δεν υπήρχε ελληνική οικογένεια που να μην είχε χάσει ένα μέλος της από τις καταπέσεις αυτές. Παραμένουν άγνωστα μέχρι σήμερα οι τόποι εκτέλεσης και ταφής των θυμάτων του Στάλιν.

Με την άνοδο στην εξουσία του Νικήτα Χρουστσόφ, οι Έλληνες της Ουκρανίας, όπως και της υπόλοιπης πρώην Σοβιετικής Ένωσης, απέκτησαν σχετική πολιτική ελευθερία. Στη δεκαετία του '70 είχε συσταθεί μια λογοτεχνική ομάδα των Ελλήνων ποιητών που συναντιούνταν κάθε καλοκαίρι στο εξοχικό «Αζοφικό αγλάρ» («Το χελιδόνι της Αζοφικής») του ποιητή Δημήτρη Δεμερτζή. Στις 25 Ιανουαρίου 1989 στη Μαριούπολη, ιδρύθηκε ο πρώτος ελληνικός σύλλογος, με πρωταρχικό σκοπό την αναγέννηση της ελληνικής διαλέκτου της Μαριούπολης και η εκμάθηση της νέας ελληνικής γλώσσας. Την 25η Μαρτίου του ίδιου χρόνου γιορτάστηκε για πρώτη φορά η εθνική μας εορτή και ακούστηκε και ο εθνικός ύμνος. Στη γιορτή αυτή είχαν έρθει Έλληνες από τα γύρω χωριά, χόρευαν στη διάρκεια της συναυλίας τους ελληνικούς τοπικούς χορούς. Μετά από τη συναυλία, οι άνθρωποι αγκαλιάζονταν και έκλαιγαν: για πρώτη φορά μετά από πολλές δεκαετίες, από τη σκηνή ακουγόταν η μπτρική τους γλώσσα.

Από το 1992 έως το 2000 στον τοπικό δημοτικό ραδιοφωνικό σταθμό, δυο φορές το μήνα μεταδίδονταν η εκπομπή «Καλποσέρα». Από το 1992 έως 1995 στο Ντονέτσκ εκ